

# STAVANGEREN

Medlemsblad for Byhistorisk Forening,  
Stavanger.

Ødelegges byens middelaldehistorie  
bit for bit ?

Nr.2.September 1992.

Innhold:

Lederens spalte.

Høstens arrangementer.

Diverse.

Utdrag fra Bytinget  
i 1708 og 1711.

Fra redaksjonen.

Adresser:

Erling K. Samme,  
Postboks 351,  
4001 Stavanger.

Bjørn Aarre,  
Bretlandsgt.54,  
4009 Stavanger.

J.C.W. Ivarson,  
Postboks 703,  
4001 Stavanger.

I fjor høst ble det foretatt et omfattende gravearbeid i sentrumsområdet i Stavanger. Det gamle bekkefaret til skolebekken ble gravet opp og gamle rør ble erstattet med nye.

Skolebekken representerte gjennom mange hundre år byens grense mot sør og øst, og middelalderens bybebyggelse har neppe vært langt borte. En kan derfor med stor sikkerhet regne med at gravearbeider i dette område også vil kunne gi arkeologiske funn fra byens tidligste tid.

Såvidt jeg vet ble det ikke foretatt noen registreringer i forbindelse med Skolebekkløpet. Arbeidet tok flere måneder, og endte til sist i Byparken. Her hadde jeg selv anledning til å kikke ned i den flere meter dype grøften, og ved selvsyn konstantere at det her var tydelige rester av steinmurer langs grøftekantene, langt under dagens bakkenivå.

Andres på om ikke vitnesbyrd om Stavangers tidligste historie skusles bort bit for bit, i forbindelse med gravearbeider som denne, og lurert samtidig på hvem som har ansvaret for at så ikke skjer. Byen som er så fattig på "beviser" om sin middelalderhistorie bør snarest få en "beredskap" som trer i aksjon når det graves i den eldste bykjernen. Arkeologer bør få beskjed om, og overvåke arbeidene, og også kunne stanse disse om gravemaskinene stater på viktige og interessante funn fra tidligere århundrer. Byhistorisk Forening mener at dette er en viktig sak, som vi vil arbeide videre med.

I den anledning er det en glede å kunne meddele at Byhistorisk Forening er tildelt en legatporsjon på kr. 10.000,- fra Berentsens legater. Beløpet er "øremerket" arkeologiske undersøkelser i Kongsgård Breiavatn området. Beløpet er gitt til Arkeologisk Museum i Stavanger, som tilskudd til utgravninger i nevnte områder.

Erling K. Sømme  
Leder.



## HØSTENS ARRANGEMENTER:

I tillegg til de annonserte arrangementer, vil Byhistorisk Forening invitere deg til å delta i en uformell "drøs", over ulike emner innen vår bys historie. Slike kvelder vil ble arrangert på Hermetikkmuseet. Kanskje kan en innlede med et emne, fulgt av en diskusjon hvor andre har noe å tilføre, og hvor andre kan være tilhørere.

Den første av slike kvelder er tirsdag 29. september kl. 18.00. Kl. 19.30 samme kveld vil Egil Henriksen holde et foredrag i Hermetikkmuseet om emnet "Hermetikkindustrien i Østre Bydel".

Den neste vil bli tirsdag 20. oktober kl. 18.00.

---

Og den siste for i år vil bli tirsdag 10. november kl. 18.00.

---

Mandag 31. august hadde vi det første av høstens arrangementer. Møtestedet var Sjøfartsmuseet, og kveldens emne var: "Til Riga med sild". Før arrangementet startet fikk vi en skikkelig overraskelse i og med at Sømandsforeningens chantigruppe, sang tre chantier for oss, akkompagnert av trekspill. Til vår enda større overraskelse, så var også "vår egen" Jan C. W. Ivarson, blandt sangerne. Når sant skal sies, så var dette en meget positiv fremtreden, som også var med på å understreke kveldens arrangement. For det er vel helt uten tvil at blandt de mange som deltok i det store sildeeventyret for hundre år siden, hadde de fleste vært med å sunget chantier i hverdag og fest.

De fremmøtte ble delt i to grupper, en på omvisning av utstillingen, "Til Riga med sild", og den andre på lysbildekåseriet om "Anna af Sand"s historiske seilas i den gamle silderuten sommeren 1990. Seilasens leder var Harald Hamre, og det var også han som var kveldens kåsør.

Etter programslutt skiftet gruppene, slik at alle fikk med seg både omvisning og kåseri. Arrangementet var både interessant og velykket.

Søndag 6. september kl. 13.00. Møtestedet denne gang, var ved kapellet, Lagård Kirkegård.

Lagård Kirkegård blir betegnet som en av de vakreste og spesielle kirkegårder i Norge. Den er snart 160 år gammel, og her er mange kjente og ukjente byborgere begravet gjennom tidene. Vi finner blandt andre både Alexander Lange Kielland og Lars Hertervigs gravsteder her. Arrangementet var et samarbeid mellom Fortidsminneforeningen og Byhistorisk Forening.

Ca. 50-60 personer hadde matt fram for å høre Egil Henriksen fortelle om kirkegården. Det er alltid en glede å høre Egil Henriksen fortelle. Han har mye viten om vår by og kan trekke frem detaljer som er ukjent for de fleste av byens innbyggere.

Tirsdag 15. september-klokken 19.30, møter vi i Rogaland Kunstmuseum, Tjensvoll 6 - Mosvannsparken.

**Emnet** er "Stavangerkunst i tid og rom". **Byvandringene** har generelt foregått med ytre betraktninger-Denne gang skal vi vandre innenfor rammene - besku og oppleve Stavangerkunsten med **dens** fargeglede og mangfold i **kunstverkene**. **Lau** Albrektsen vil føre oss ytterligere inn i Stavangerkunstens verden og gi oss innblikk og utsyn i byens kunstutvikling. Stavanger **Reiselivslag** er invitert til denne **kunst-opplevelsen**. **Kafeteria** i Rogaland Kunstmuseum vil være tilgjengelig for oss.

Tirsdag 6. oktober kl.19.00 møter vi på Statsarkivet i Bergjelandsгатen 30. **Kveldens** tema er "Arkiv- anekdoter". Statsarkivet skulle være kjent for alle oss **byhistorisk-engasjerte**. **Flere** hyllemetre med rikholdig og interessant **kildemateriale**. **Ansatte** ved Statsarkivet vil fortelle om **by-**historiske kilder og holde foredrag.

Onsdag 18. november kl.19.00, møter vi på **Ledaal, Eiganesveien**. Temaet for denne kvelden er "Slekten Kielland". Slekten Kielland er en av de få **Stavangerslekter, som** klarte å **gjøre** seg kjent lokalt såvel som nasjonalt. Slekten betydning for Stavanger var **stor**. **Handelshuset** Jacob Kielland & Søn var med sin omfattende virksomhet med på å øke byens **velstand**. **Foredraget** vil prøve å vise slektens bakgrunn før den kom til Stavanger og fram til idag. Det vil også bli omvisning av Ledaal-Foredragsholder er Bjørn Aarre.

Onsdag 9. desember kl 19 00 møter vi på Hermetikkmuseets foredragssal, Øvre Strandgt 88 A. Kveldens emne-er "Stavanger-Gater". Kveldens foredragsholder er Jan Ivarson, som bl.a. vil fortelle om historien bak gatenavnene.  
.....

Diverse:

GRATULERER !

Byhistorisk Forening gratulerer Madla med egen historisk forening. **Bakgrunnen** for den nye foreningen er at Byhistorisk Forening sist vinter, inviterte representanter for **Bydels-**utvalgene i Stavanger, til møte for å motivere til stiftelsen av lokale **historielag**. **Madla Historielag** er et resultat av dette **møte**. **Senere** vil vi presentere Madla Historielag i medlemsbladet-Vi ser frem til et godt samarbeid i årene som kommer.  
.....

Underjordisk gang fra Bispekapellet ?

I ukebladet Hjemmet av 9. desember 1949, er det en dramatisert historie om da Alexander L. Kielland og hans kamerater besøkte "Blåtårnet", eller det som vi idag kaller Bispekapellet. Handlingen gir et innblikk i kapellets bruk gjennom tidene. Det mest interessante er imidlertid beskrivelsen av "en lem som sto midt på **gulvet**, med en stor rusten **jernring**. Lemmen førte ned i mørke kjellere til en **underjordisk gang**". **Mitt spørsmål** er om det eksisterer en slik **underjordisk gang**, eller om historien er et rent fantasiprodukt ?  
Håper at noen kan svare på dette **spørsmålet**.

Thorleif Aarre

Fra: : Til:  
Byhistorisk Forening, Stavanger, :  
Postboks 351.  
4001 Stavanger.

Bytinget 1. juni 1708.

Fra kreierten Elisabeth Christina, tilhørende mad. Seehusen og ført av Godske Kristensen, var det 22. mai i Hvidindsø bragt hemmelig i land 48 matter tobakk, da skipet kom fra Holland. Tobakken ble skjult i en steinmur i Maldestranden. Lauritz Smith, mad. Seehusens tjener var behjelpelig med dette. To innrullerte sjøfolk Palle Zakariassen og Anders Hansen vitnet. Lauritz Smith erklærte at endel av tobakken var for hans regning, endel for andres. Men da han var falt i ulykke - fordi han hadde understått av seg selv å foreta seg denne gjerning - fikk skaden alene komme over ham selv.

4. juni 1708.

Lauritz Smith ble siden det var første gang han forsøkte smugling, bare idømt å betale den rette toll av tobakken, samt i omkostning til tolleren 8 rd. Godset ble konfiskert.

21. desember 1711.

"Vagtmesteren Jørgen Vincentzen haver herefter som tilforn om Natten stedse udi Valbergtaarnet at continuere med Ringen paa og af Vagt saavel som Klokkeslag hver Time om Natten med videre han efter den gamle Skik og Sædvane bør at paaagte. Og til Gadevagt herefter for at raabe Timerne Byen over beskikkes hermed paa min høygunstige Øvrigheds Behag efterfølgende Personer: Jens Nilsen, Lars Olsen og Peder Berentzen, hvilke Personer mig haver at være assiterlig naar og da ieg dem enten ved Justitien eller Politien kunde have fornøden, hvorfor de muder af enhvers Tilstand som sædvanlig været hæver. De bør og flittig passe paa at ingen Brøgning, Bagning eller Vask blifuer foretaget efter at der er ringet paa Vagt-farend der i Taarnet med Vagtklokken er af Vagt ringet om Morgenem".

Fra redaksjonen:

KJÆRE MEDLEM !

Et medlemsblad er etter undertegnede mening, en forenings viktigste kommunikasjonsmiddel. Desværre, har ikke Byhistorisk Forening maktet og evnet sine intensjoner med å få ut et slikt medlemsblad. Flere løsninger er prøvet, men ingen har gitt de ønskelige resultater. Undertegnede vil derfor overta som red. til vi finner en som kan tenke seg å prøve seg. For å oppnå best resultat, er det også nødvendig med materiale fra våre medlemmer. Styret har imidlertid bestemt seg for at medlemsbladet skal ut fire ganger i året. Vi ber derfor at den eller de av våre medlemmer som har et eller annet om julefeiring i gammel tid, om å komme med det. Innleveringsfristen er satt til 1. desember d.å.

Ellers er vi interessert i å komme i kontakt med medlemmer som kan tenke seg å være med i en foto- og film(video) gruppe. Det er her snakk om å produsere film om historiske steder i Stavanger. Videre er det av interesse å samle inn fotografier fra Stavanger i dag og i årene som kommer.

3jörn Aarre (red.)